

GJELDS- BREVET

Slett U-landsgjelda – nr. 1 2008

**TEMA: ANSVARLIG
FINANSIERING**

Utgitt av
Slett U-landsgjelda (SLUG)

SLUG, c/o Kirkens Nødhjelp
PB 7100 St. Olavs Plass
0130 OSLO

slug@slettgjelda.no
www.slettgjelda.no

Gjeldsbrevet kommer ut to ganger i året. Bestill
abonnement på www.slettgjelda.no eller ta
kontakt med SLUG. Det er gratis!

Ansvarlig redaktør: Kathrine Sund
Redaktør: Line Madsen Simenstad
Layout: Christer M.L. Bendixen, fortelle.no

Trykk: GrøsetTM

Trykksaken er blitt til med midler fra Norad.

Innholdet i artiklene reflekterer er et uttrykk
for forfatterens syn og ikke nødvendigvis
SLUGs tilsluttede organisasjoner.

Forsidefoto: Silhouette of People with Fists
© Russell Monk, Scanpix

INNHold

3. DR Kongo: Kappløpet om å få bygge demning
holder Afrikanere i mørket
Terry Hathaway

4-5. Charter for ansvarlig finansiering
Øygunn Sundsbø Brynildsen

6. Eurodads charter for ansvarlig finansiering
Gail Hurley

7. U-landsinvesteringer som blir u-landsgjeld
Jens Aas-Hansen

8-9. Statens Pensjonsfond, en uansvarlig kreditor?
Ingrid Harvold Kvangraven

10-11. Kina i Afrika
Martine Dahle Huse

12-13. - Jeg kan ikke garantere at det ikke finnes
illegitim gjeld, intervju med utviklingsministeren
Line Madsen Simenstad

14. Anbefalte bøker om gjeld
Gina Ekholt

15. Tre på gata
Andreas Viken Førster

LEDER

Line Madsen Simenstad,
Redaktør

Etter Ågot Valles tale på Eurodads årskonferanse i oktober i fjor, var det en entusiastisk Rick Rowden fra ActionAid USA som tryglet stortingsrepresentanten fra SV: "Du må komme til Washington og si dette til våre politikere!" Det var Valles radikale synspunkter på gjeld og ikke minst hennes sterke oppfordring til sivilsamfunnet om å fortsette å presse myndighetene, som appellerte til en sal av begeistrede aktivister. En politiker – fra regjeringspartiet til og med! – som så til de grader snakker sivilsamfunnets språk var ikke vanlig kost for våre utenlandske gjester. På Eurodad-konferansen fikk vi stadige påminnelser på hvor heldige vi er med vår progressive rødgrønne regjering. I dette nummeret av Gjeldsbrevet kan du lese et intervju med Erik Solheim hvor han oppfordrer til gjennomgang av Norges fordringer, støtter idéen om en gjeldsdomstol og stiller seg positiv til å opprette en arbeidsgruppe for illegitim gjeld i FN.

Samtidig vet vi at norske oljepenger blir lånt ut til udemokratiske land og land som bryter menneskerettigheter gjennom kjøp av statsobligasjoner, og at det norske statlige eksportkreditbyrået GIEK opererer som utlåner i utviklingsland uten at det tas tilfredsstillende etiske hensyn. Dette kan du lese om på side 7, 8 og 9. Pensjonsfondet - Utland og GIEK er to av den norske stats viktigste internasjonale aktører. At disse opererer under strenge etiske retningslinjer er helt avgjørende for at Norge skal kunne kalle seg en ansvarlig kreditor.

Etter slettingen av gjelden fra skipseksportkampanjen påtok Norge seg å jobbe for å fremme kreditoransvarlighet internasjonalt. Vi venter fortsatt på at det skal skje. Eurodads charter for ansvarlig finansiering, som du kan lese om på side 4, 5 og 6 er en konkret mulighet for Solheim til å promotere nettopp dette – hjemme og ute.

Ja, det er fint med politikere som lytter og til og med snakker vårt språk, men det er enda finere med politikere som handler. Det er på tide at Valle og hennes kollegaer tar Rick Rowdens invitasjon på alvor.

God sommer!

SLUG
SLETT U-LANDSGJELDA

SLUG

Slett U-landsgjelda (SLUG) er en nettverksorganisasjon med over 50 tilsluttede organisasjoner. Aktivister og støttespillere arbeider aktivt med informasjon ovenfor opinion og beslutningstakere, og vi arbeider opp mot regjering og Storting for å sette gjeldsspørsmål på dagsorden. SLUG spiller en viktig rolle også internasjonalt, og er en del av den internasjonale gjeldsbevegelsen som har sitt utspring i Jubilee 2000- kampanjen.

SLUGs krav

Utgangspunktet for SLUGs arbeid er følgende krav og prinsipper, støttet av de tilsluttede organisasjonene:

1. Umiddelbar sletting av all illegitim gjeld, og all gjeld som ikke kan betjenes uten å legge byrder på verdens fattige.
2. Gjeldssletting må ikke betinges av strukturtilpasning. Det sivile samfunn og nasjonalforsamlingen i debitorlandet skal være retningsgivende for gjeldsslette.

Kravene må gjennomføres etter følgende prinsipper:

- Sletting av gjeld skal ikke redusere bistanden.
- Hensikten med gjeldsslette er fattigdomsbekjempelse, samfunnsutvikling og å styrke demokrati og selvbestemmelse i land i Sør. Det må være åpenhet og innsyn rundt bruken av midlene.
- Gjeldssletting må sees i sammenheng med større strukturelle og institusjonelle endringer på globalt nivå som skaper jevnere maktforhold mellom nord og sør, samt forhindrer nye gjeldskriser.

For mer informasjon: slettgjelda.no

Har du lyst til å engasjere deg i Slett U-landsgjelda? Har du lyst til å jobbe for gjeldsslette og lære mer om gjeldspolitik og globale økonomiske strukturer? SLUG har et aktivt lokallag i Oslo. Ta kontakt hvis du vil være med. Hvis du har lyst til å starte et lokallag et annet sted, kan du kontakte oss på slug@slettgjelda.no, så hjelper vi deg med å komme i gang. SLUG har også opprettet støttemedlemskap for alle som vil støtte oss økonomisk. Se slipp bakerst i bladet.

DR KONGO: KAPPLØPET OM Å FÅ BYGGE DEMNING HOLDER AFRIKANERE I MØRKET

I forrige nummer av Gjeldsbrevet skrev vi om byggingen av det første Ingakraftverket, som var delvis finansiert av svensk eksportkreditt. Gjelden fra prosjektet ble slettet bl.a. fordi de menneskelige konsekvensene ble helt andre enn forutsatt. Nå står befolkningen i Inga i fare for å se en repetisjon av feilgrepene.

*Sudan Tribune, av Terri Hathaway – 24. April 2008
Oversatt av Johan Magnus Staxrud
Kortet ned av Gina Ekholm*

En lukrativ vannkraftplan ment for Kongoelven har blitt til Afrikas nye store kappløp. Ledet av World Energy Council, møttes representanter fra storindustri, banker og stater i London for å forsøke å få sin del av prosjektet på 80 milliarder USD som har fått navnet Grand Inga, verdens største vannkraftinstallasjon.

Planen blir promotert som et utviklingsprosjekt med det formål å gi elektrisitet til det Afrikanske kontinentet, der 2 av 3 er uten tilgang til elektrisitet.

Organisatorene bak møtet ville ikke invitere noen fra det kongolesiske sivilsamfunnet og lokale interessegrupper, slik at ingen som kunne tale landets sak var tilstede under møtet. World Energy Council (WEC) nektet også ikke-vestlige adgang til å overvåke prosjektet, og i motsetning til andre deltagende parter måtte afrikanske grupper søke tillatelse fra staten. Hvis meningen er at Inga-prosjektet skal gi Afrika lys og elektrisitet, hvorfor blir da afrikanerne ført bak lyset i planleggingen?

En grunn kan være at Afrikas områder uten elektrisitet aldri har vært ment som Ingaprojektets hovedklienter. Prislappen på det enorme prosjektet dekker kun det meste av kostnadene av vannkraftverket og langdistanse-kraftlinjene til Afrikas gruvedriftsområder, industriområder, og urbane kjerner i Sør-Afrika, Egypt og andre fjerne land. Distribusjonslinjer til lokale områder dekkes ikke, og vil ikke bli inkludert, noe som betyr at prosjektets produserte elektrisitet ikke engang vil nå ut til en brøkdel av kontinentets halve milliard store befolkning, fordi de ikke er koblet til nettverket. Å bygge et distribusjonsnettverk som virkelig ville gi Afrika elektrisitet, ville føre til en eksponentiell økning av kostnadene. Istedenfor direkte tilgang til Ingas energi, er prosjektets sosiale utviklingsstrategi basert på "trickle-down" økonomi, en modell kjent for fordeler som forsvinner og som har en dårlig historie i Afrikas kamp mot fattigdom. Utvinningen av energi gjennom Inga prosjektet kan også kaste mer ved på korrupsjonsbålet Afrika allerede har problemer med å slukke, kontinentets ressursforbannelse. For å kunne stoppe at det utarter seg slik, er det et behov for sterk og stødig granskning i de politiske miljøene, noe det har blitt argumentert for at kunne la seg gjøre i DR Kongo.

Ut ifra hvordan det ser ut i dag vil Inga prosjektet også sentralisere industri og rikdom, noe som kan føre til spenninger og nye borgerkriger. Mer desentralisert energiutvikling ville spre overskudd og rikdom, samt elektrisitet mer jevnt i landet, og kan hjelpe DR Kongo bort fra sin konfliktfylte fortid.

Noe av det viktigste tidligere demningsprosjekter i Afrika har vist, er at planleggingen må være åpen og inkluderende helt fra begynnelsen. Mens deltagelse alene ikke kan garantere for suksess, er det likevel viktig for å kunne forbedre resultatene ved slike utviklingsprosjekter.

I dag venter tusener av lokale innbyggere som bor i nærheten av Ingafallene engstelig og i spenning på informasjon angående prosjektets mulige påvirkning på deres liv, undrende over om deres rettigheter og behov vil bli tatt hensyn til denne gangen, eller om de blir oversett som så mange ganger før. Femti millioner kongolesere, og hundretalls flere millioner afrikanere, lurer på hvor lang tid det tar før deres samfunn vil bli gitt elektrisitet, og om Grand Inga vil hjelpe eller sinke prosessen. Innbyggere fra DR Kongo til Sør-Afrika lurer på hvem som vil tjene på prosjektet som har en prislapp på 80 milliarder USD, og om det er til fortjeneste eller tap for afrikanere. Disse er Ingas mest sårbare andelseiere, som er blokkert fra å kunne delta i WECs aprilforum.

WECs påstander om at prosjektet vil tjene Afrikas fattige er underminert av det faktum at de ekskluderer dem fra planleggingen. Hvis WEC og andre deltakere i prosjektet virkelig vil utvikle energi som svarer til behovene til befolkningen i Afrika, samtidig som de beskytter de utsatte gruppene, må de gjøre plass til sivilsamfunnet og lokale interessegrupper ved planleggingsbordet. Uten denne åpenheten, risikeres det at Grand Inga blir en stor feil, som aldri kunne gi Afrikas glemte majoritet det lyset de trenger.

Inga I demningen med kanalen til Inga II i forgrunnen

CHARTER FOR ANSVARLIG FINANSIERING

Tekst: Øygunn Sundsbø Brynildsen

Omfattende gjeldsslette har gitt skoleplasser, helsepersonell, veier og rent vann. Men uten et bindende internasjonalt regelverk som sikrer at både låntakere og långivere opptre ansvarlig er det stor fare for at mange land havner i nye gjeldskriser. Eurodads charter for ansvarlig finansiering er et konkret forslag til et slikt rammeverk.

Ny gjeldskrise og ny illegitim gjeld?

Gjeldssletteinitiativer har ført til at over tyve av de fattigste landene har fått slettet over USD 83 milliarder.¹ For Ghana har gjeldsletten betydd innføring av gratis skolegang. Malawi har benyttet de frigjorte midlene til å utdanne 4000 flere lærere årlig.² Samtidig har det kommet flere aktører inn på lånemarkedet. Land som Kina, India og Brasil tilbyr store lån, særlig til afrikan-

ske land. På det samme markedet opererer gribbefond, private selskaper som kjøper opp statlige lån for en billig penge for så å kreve hele det opprinnelige lånebeløpet tilbake. Sammen med en global finanskriser som fører til lite forutsigbarhet i den internasjonale økonomien har dette skapt bekymring blant tradisjonelle utlånere. De frykter nå en ny gjeldskrise.

Bekymringen gjelder ikke bare bærekraftighet, men også kvaliteten på låneavtalene som inngås. Er det ny illegitim gjeld som bygges opp? Med flere aktører på lånemarkedet øker også konkurransen om å kunne tilby de mest attraktive lånene. Dette kan være positivt i den forstand at det blir vanskeligere for tradisjonelle kreditorer å knytte urimelige og i verste fall skadelige betingelser til lån. Men det kan være fare for at utlånere stryker kontraktsvilkår som åpenhet, revisjon og respekt for menneskerettigheter for å vinne "budrunden" om utlån.

Magisk løsning?

Derfor er det behov for et internasjonalt regelverk som kan sikre ansvarlighet i lånemarkedet. Det siste året har det vokst fram flere initiativer i regi av tradisjonelle långivere. I fjor sommer annonserte G8-landene behovet for et 'Responsible Lending Charter'. Forhandlinger om utkastet til Charter pågår i G20. Det finnes retningslinjer for private långivere og initiativer innenfor internasjonale finansinstitusjoner,

og OECD har i år vedtatt frivillige retningslinjer for bærekraftige eksportkreditter.

Til tross for økt anerkjennelse av behovet for ansvarlig utlån har løsningsforslagene hittil vært langt fra tilfredsstillende. Et av hovedproblemene med de ulike retningslinjene er at ingen er forpliktet til å følge dem. En annen svakhet er innholdet i begrepet "ansvarlig utlån". Blant långivere foregår debatten om ansvarlighet i stor grad innenfor rammene av OECDs retningslinjer og Verdensbanken og IMF's rammeverk for bærekraftig gjeld.³ "Dette rammeverket presenteres som den magiske løsningen for å unngå fremtidig gjeldskrise," sier Gail Hurley fra Eurodad. "Men det tar bare hensyn til landenes mulighet til å betale tilbake lånet. Det er ikke nok, vi trenger et bedre, mer omfattende forslag til rammeverk," fortsetter Hurley.

Gjensidig ansvar i praksis: Charter for ansvarlig finansiering

Eurodad har lagt inn et helt konkret innspill i debatten om hva ansvarlighet innebærer. 'Eurodads charter for ansvarlig finansiering' er et forslag til hvilke prinsipper som bør ligge til grunn for en låneavtale. "Målet med charteret er å skape internasjonale juridisk bindende standarder for både låntakere og långivere," sier Hurley, forfatter av charteret. Standardene er ment å sikre forutsigbarhet og rettferdighet for låntakere og långivere, og i tillegg beskytte innbyggerne og miljøet i utviklingsland.

Gail Hurley (t.h.) er forfatter av Eurodads charter for ansvarlig finansiering

Charteret er også en invitasjon til dialog, og Eurodad ønsker kommentarer og forslag til forbedringer velkommen. Hurley forteller at reaksjonene så langt har vært positive. Finansministre fra flere HIPC-land⁴ har gitt gode tilbakemeldinger og spesielt støttet prinsippet som skal gjøre det vanskelig for gribbefond å profitere på oppkjøp av lån. ”Også representanter fra Verdensbanken har vært overveldende positive og sier seg enig i det aller meste av innholdet. Men de har enkelte reservasjoner og er naturligvis invitert med i dialogen om charteret,” sier Hurley. Eurodad og SLUG vil sammen med andre organisasjoner fortsette å arbeide for økt debatt og politisk støtte til charteret for ansvarlig finansiering. Hurley forventer at det vil ta tid å etablere et bindende regelverk. Derfor oppfordres låntakere og långivere i første omgang til å slutte seg til charteret på frivillig basis.

Den norske regjeringen tok en modig beslutning i 2006 da den besluttet å slette gjeld med bakgrunn i tidligere feilslått utviklingspolitikk. Utover høsten kommer det flere gode anledninger til å følge opp løftet som da ble gitt om fokus på långivers medansvar. I desember skal statsledere og ministre møtes i Doha for å gjøre opp status og bli enige om videre framgang for oppfyllelse av forpliktelsene fra Monterrey i 2002⁵. ”Finansiering for Utvikling er en mulighet til å endre reglene for det internasjonale finanssystemet fundamentalt,” mener Hurley. Hun håper sluttokumentet fra konferansen vil nevne behovet for standarder for ansvarlig finansiering for både låntakere og långiver, og at ansvarlig lån og utlån betyr mer enn det som kan defineres innenfor rammeverket for bærekraftig gjeld. SLUG oppfordrer Erik Solheim til å benytte denne anledningen til å fronte charteret for ansvarlig finansiering.

Høsten 2008 har SLUG kampanje om ansvarlig finansiering. Les mer på www.slettgjelda.no

Guide til charteret for ansvarlig finansiering

Tekst: Øygunn Sundsbø Brynildsen

Tekniske og juridiske forhold

Prinsippene i denne delen er ment å sikre at lånekontrakten følger nasjonal og internasjonal lovgivning og at betingelsene sørger for forutsigbarhet for begge parter. Det innebærer regler for hvem som skal være inkludert i prosessen og skrive under lånekontrakten, regler for tilbakebetaling, renter, gebyrer og konfliktløsning. Denne delen foreslår at långiver ikke skal kunne selge lånet videre til tredjepart uten låntakers fulle og informerte samtykke, noe som vil være til hinder for gribbefond.

Menneskerettigheter og miljø

Et ofte brukt kriterium for legitim gjeld er at lånet må komme befolkningen til gode. Lån til prestisjeprosjekter eller politisk kontroversielle prosjekter er eksempler på lån som fint kan defineres som bærekraftige innenfor rammene til Verdensbankens rammeverk for bærekraftig gjeldsbyrde, men likevel være til skade for dem som etter hvert må betale pengene tilbake. Charteret sier at lånet ikke må benyttes til aktiviteter som bryter menneskerettighetene eller andre internasjonale standarder for miljø, og den som tar opp lånet må dokumentere at det faktisk er et behov for pengene. Långiver har på sin side ansvar for å sikre at aktivitetene som finansieres er levedyktige rent økonomisk.

Åpenhet og offentlig samtykke

Det er ofte få instanser som er involvert i vurderingen av låneopptaket, og når et lån først er tatt opp kan det være svært vanskelig å få innsyn i lånedokumentene. Eurodads charter krever en åpen låneprosess hvor parlamentet og grupper som vil bli spesielt påvirket av lånet kan delta i debatten rundt låneopptaket. Kontrakten må være tilgjengelig for alle som ønsker innsyn, og den må være gyldig på alle relevante språk. I dag er det ofte bare originalversjonen som er juridisk bindende.

Charteret setter også standarder for åpenhet rundt alle anskaffelser, og alle avtaler må være dokumentert og offentlige. Dette er viktig for å hindre korrupsjon og sikre at alle parter kan holdes til ansvar for avtaler de har inngått.

Vanskeligheter eller uenigheter om tilbakebetaling

Uforutsette endringer kan gjøre at låntaker får betalingsproblemer, og i dag finnes det ingen uavhengig mekanisme for gjeldsforhandlinger. Charteret for ansvarlig finansiering vil sikre at långiver og låntaker på forhånd blir enige om hva de skal gjøre dersom det oppstår en slik situasjon. Det tar ikke stilling til hvilken type mekanisme en bør gå inn for, men sier at lånedokumentet må definere hvordan en eventuell tvist skal løses, og at konfliktløsning må foregå innenfor rammene av en uavhengig og transparent forhandlingsmekanisme.

Fotnoter

1 – Jubilee UK, <http://www.jubileedebtcampaign.org.uk/?lid=3376>

2 – Oxfam, “The World is Still Waiting -Broken G8 promises are costing millions of lives”, http://www.oxfam.org.uk/what_we_do/issues/debt_aid/downloads/bp103_g8.pdf

3 – DSF: Debt Sustainability Framework, se mer informasjon på Verdensbankens sider: <http://siteresources.worldbank.org/EXTDEBTDEPT/Resources/DSFLeafletEng.PDF?resourceurlname=DSFLeafletEng.PDF>

4 - HIPC: Heavily Indebted Poor Countries. Se mer informasjon <http://go.worldbank.org/85B908KVE0>

5 - FN, Monterrey Consensus, <http://www.un.org/esa/ffd/monterrey/MonterreyConsensus.pdf>

EURODADS CHARTER FOR ANSVARLIG FINANSIERING

Oversatt til norsk av Jens Aas-Hansen og Øygunn S. Brynildsen.

A. Tekniske og juridiske vilkår og betingelser

Alle lån:

1. Lånets formål og størrelse: Lånedokumentet må tydelig uttrykke lånets formål, størrelse og hvem lånet skal tilgodekomme.

2. Gjensidige forpliktelser og forutsigbar utbetaling: Låntakeren forplikter seg til å bruke pengene som spesifisert i lånevitalen. Utlåneren forplikter seg til å levere midlene som avtalt.

3. Overensstemmelse med relevant nasjonal og internasjonal lov: Partene i lånet må forholde seg til relevante nasjonale lover og reguleringer i låntaker- og långiverlandet. Lån bør ikke bli unntatt ansvaret som er påkrevd av nasjonal lovgivning i låntaker- og långiverlandet. Dersom anvendelig nasjonal eller internasjonal lov ignoreres, kan ethvert senere krav gjøres ugyldig.

4. Legal fullmakt til å inngå transaksjonen: Lånedokumentet må bli signert av autoriserte representanter for både låntaker og utlåner. Dokumentet må kunne vise at nødvendig parlamentarisk og/eller administrativ godkjenning er gitt i låntakerlandet.

5. Forutsetninger for tilbakebetaling: Låntakerlandets myndigheter samt långiver må offentliggjøre de økonomiske 'forutsetningene' de har lagt til grunn for hvordan lånet skal betales tilbake, som låntakers finansielle situasjon og forventet avkastning på aktivitetene som finansieres.

6. Renter: Lånedokumentet må tydelig indikere rentetype og -nivå, for eksempel fast eller flytende rente. Hvis flytende renter er valgt, må en rimelig og rettfærdig øvre grense som uttrykkes i kontrakten. Dette gir mer forutsigbarhet og sikkerhet for begge partene i kontrakten. En rimelig øvre grense kunne være 1 % over alminnelig markedsrente i långiverlandet.

7. Tilbakebetalingsprofil: Kontrakten må inneholde tydelig informasjon om betalingsfrister og forfallsperioder, og tilbakebetalingsprofil (dato og størrelse på gjeldsavgdrag).

8. Straffegebyr: Det bør ikke være urimelig høye straffegebyr. Gebyr bør settes til samme rate som den opprinnelige renten. Hvis det opprinnelige lånet har 3% rente bør straffegebyret maks være på 3%.

9. Vedlegg/ tilleggsdokumenter: Alle detaljer i forbindelse med lånet må stå i ett dokument. Tilleggsdokumenter er ikke tillatt.

10. Honorarer og priser: Lånedokumentet må inneholde detaljerte priser og informasjon om ethvert honorar som en del av transaksjonen (inkludert mottakere av og formålet med honorarer). Honorarer bør ikke overstige internasjonal markedspris for de aktuelle varene eller tjenestene.

11. Interessekonflikt: Lånedokumentet bør også uttrykke eventuelle andre roller utlåneren har hatt relatert til lånet, for eksempel som rådgiver/konsulent overfor låntakeren i tillegg til rollen som utlåner. Detaljene i slike råd bør være offentlige og kunne fås på etterspørsel.

12. Salg av lån på annenhåndsmarkedet: For å unngå aggressive handlinger fra långivere spesialiserte på å føre sak mot låntakere, bør lånet gi utlåner restriksjoner på retten til å selge gjelden videre til tredjepart, d.v.s. långiver kan ikke ensidig selge eller overgi gjelden til andre aktører.

Samtykke. I tilfeller der gjelden er solgt videre, tildelt, overført, restrukturert eller erstattet med et nytt lån, skal alle vilkår fra den opprinnelige lånekontrakten gjelde, som blant annet ordningen med uavhengig forhandling og endring av omstendighetene.

Utviklingslån:

13. Bistandseffektivitet og fattigdomsfokus: Lån som regnes som "utviklingslån" må være i tråd med nasjonale fattigdomsstrategier og gjeldspolitik. De må respektere nøkkelpriinsippene i Paris-deklarasjonen for bistandseffektivitet.

14. Lånets valuta: Offisielle utlånerne bør tilby muligheten for å ta opp hele eller deler av lånet i lokal valuta for å bidra til å redusere risiko forbundet med valutakurser.

B. Beskyttelse av menneskerettigheter og miljø

Alle lån:

1. Respekt for menneskerettigheter: Finansierte aktiviteter må ikke bryte menneskerettigheter og må ikke bidra til brudd på menneskerettigheter. Rettighetene er formulert i internasjonal anerkjente avtaler og konvensjoner som enten låntaker eller utlåner har signert.

2. Behovsvurdering: Låntaker bør vise dokumentasjon som identifiserer behovet for lånet.
3. Ex ante konsekvensanalyse: Utlåner har et selvstendig ansvar for å forsikre seg om at aktiviteter som finansieres er lovlige og gjennomførbare, som fastslått i en uavhengig ex ante langsiktig og helhetlig konsekvensanalyse. Utlåneren og låntakeren bør i felleskap utpeke noen til å gjennomføre analysen. Lånekontrakten bør fastsette hvem som skal bære kostnadene forbundet med mulige risikoer tilknyttet prosjektet, som identifisert i konsekvensanalysen.

4. Respekt for internasjonalt anerkjente sosiale, arbeids- og miljøstandarder: Lånet skal ikke støtte virksomhet som strider i mot internasjonalt aksepterte minimumsstandarder for sosial, arbeids- og miljømessig beskyttelse.

C. Offentlig samtykke og åpenhet

Alle lån:

1. Parlamentarisk og innbyggeres deltakelse: Kontraktprosessen må være transparent og åpen for deltakelse, for eksempel på parlament og/eller innbyggere gis tilfredsstillende tid og informasjon til å kunne delta i debatten om å ta opp lånet. Dette inkluderer formål, vilkår og betingelser for lånet sett i lys av den nasjonale grunnloven.

2. Offentlig åpenhet om informasjon: Lånekontrakten må være tilgjengelig for offentligheten i låntaker- og utlånerland (for eksempel oversendt parlamentet, tilgjengelig for drøfting på forespørsel, publisert på internett, annonsert i nasjonal presse, radio og/eller tv etter hva som er mest passende).

3. Språk: Kontrakten må være tilgjengelig på de viktigste nasjonale språkene (inkludert språk brukt av berørte grupper) i låntakerlandet. Både originalversjonen og oversatte versjoner bør være juridisk gyldige.

Prosjekt lån:

4. Fremdriftsrapporter og lånevaluering: Fremdriftsrapporter bør legges frem regelmessig for prosjekt lån. Det bør være en klar tidsplan for ferdigstilling av prosjektet. Evaluering og revisjon av prosjekt lån bør gjennomføres uavhengig og til rett tid. Prosjektrapporter og evalueringer må være offentlige.

D. Anskaffelser

Alle lån:

1. Offentlige anskaffelser: Statlige anskaffelsesprosesser må være åpne og transparente. Lånekontrakten bør inneholde detaljer om anbudsprosesser for alle som tar på seg arbeid eller tilbyr tjenester.

2. Avtaler inngått med låntakeren: Lånet må inneholde detaljer om enhver vertskapsmyndighetsavtale, produksjonsdelingsavtale, strømkjøpsavtale eller liknende avtale. Kontrakten må også vise detaljer for eventuelle avtaler om tilbakebetaling av lånet i varer eller tjenester gitt av utlåner, samt uttrykke grunnlaget for prisfastsetting av disse varene eller tjenestene. Videre, hvis formålet med lånet er at utlåner skal skaffe varer eller tjenester, må lånedokumentet tydelig uttrykke hvordan disse har blitt verdisatt.

3. Immunitet: For å sikre at tjenesteleverandører fullt ut står til ansvar, bør det ikke være noen klausuler i lånekontrakten som gir juridisk immunitet til de som utfører tjenester eller arbeid som en del av kontrakten, verken låntaker- eller långiverland.

4. Lokal kapasitetsbygging: Anskaffelsesprosesser bør støtte kapasitetsbygging i lokale bedrifter og institusjoner i tråd med internasjonale avtaler og forpliktelser i dette henseende.

Utviklingslån:

5. Bundne utviklingslån: Kontrakter for utviklingslån bør ikke bindes til anskaffelse av varer og tjenester fra utlåner.

E. Tilbakebetalingsvansker eller uenigheter

1. Endring av omstendigheter: Lånevitalen må anerkjenne at det vil komme tilfeller hvor en dramatisk endring i forholdene – utenfor både låntaker og långivers vilje – gjør at låntaker ikke lenger er i stand til å møte sine finansielle forpliktelser på lånet. Kontrakten må tydelig uttrykke hva som skjer under slike omstendigheter og burde åpne for tillempling av avtalevilkårene. Låntaker må fremvise tydelig bevis på at den ikke har mulighet til å imøtekomme de finansielle forpliktelsene på lånet.

2. Uavhengig forhandling: Lånedokumentet bør inneholde en forordning for uavhengig og offentlig forhandlingsprosedyre i tilfeller med betalingsvansker eller uenigheter (på låntaker eller utlåners anmodning). Tilbakebetalingen vil fryses under forhandlingene. Låntakeren vil også bli beskyttet fra søksmål mens forhandlingene foregår. Låntakere og utlåner vil overholde beslutningen fra den uavhengige voldgiftsmanen, og det vil være rett til å anke.

3. Juridisk fullmakt til å forhandle: Bevis for juridisk og forhandlingsfullmakt må være fremvist av begge parter i kontrakten før enhver forhandling om lånet kan begynne.

4. Refinansiering av lånet: Detaljene rundt enhver restrukturering/reforhandling av avtalen må offentliggjøres. Ethvert etterfølgende lån bringer med seg egenskaper fra det opprinnelige lånet. Låntakerstaten bør ikke gi avkall på sin statlige immunitet mot rettsforfølgelse når gjeld blir videresolgt.

5. Kryss-mislighold: Lånedokumentet må ikke inneholde noe kryss-mislighold eller lignende klausuler.

6. Oppsigelse av kontrakten: Det må være klare, rettfærdige premisser for og krav til oppsigelse av kontrakten for begge parter.

U-LANDSINVESTERINGER SOM BLIR U-LANDSGJELD

Tekst: Jens Aas-Hansen

En stor del av gjelden fattige land skylder Norge stammer fra mislykkede investeringer fra norsk næringsliv i fattige land. Det burde finnes regler mot slikt.

En av de viktigste aktørene for norske lån til utviklingsland heter GIEK, eller Garanti-instituttet for Eksportkreditt. GIEK har i hovedsak som mål å være et slags forsikringsselskap for norske bedrifter som leverer varer og tjenester til bedrifter i andre land. Dersom bedriften i mottakerlandet ikke betaler regningen, sørger GIEK for å betale den. Deretter forsøker GIEK å få tilbake pengene enten ved å stille krav til mottakerbedriften eller å kreve pengene av staten mottakerbedriften ligger i.

Et eksempel er den etter hvert ganske velkjente "Skipseksportkampanjen" der bedrifter i en rekke utviklingsland, blant dem Ecuador, kjøpte skip fra norske verft. Mange av mottakerbedriftene gikk konkurs før skipene var nedbetalt, blant annet på grunn av at skipene ikke alltid var spesielt egnet til

mottakernes behov. Dermed erstattet GIEK beløpet de norske verftene tapte og startet innkreving av gjelden fra Ecuador og alle de andre landene for ikke å selv gå med tap.

Vinnere og tapere

Eksportkredittene som GIEK garanterer for kan i mange tilfeller utgjøre en vinn-vinn-situasjon for både Norge og mottakerlandet. Mange norske bedrifter ville kanskje ikke turt å levere varer eller tjenester til fattige land hvis ikke man hadde fått en garanti fra GIEK. Risikoen for at mottakerbedriften skal gå konkurs eller at den politiske situasjonen i landet plutselig endrer seg kan virke avskrekkende på nærings samarbeid med fattige land, selv om slikt samarbeid kan bidra til positiv utvikling.

Problemet oppstår imidlertid dersom det oppstår en vinn-tap-situasjon. For da er det de fattige som taper. Dersom prosjektet GIEK garanterer for ikke innfrir forventningene, slår garantien inn og sikrer kompensasjon til den norske bedriften. GIEK på sin side forsøker å unngå tap ved å kreve inn pengene av mottakerbedriften eller mottakerlandet. Det er altså mottakerlandet som er nødt til å ta det endelige ansvaret.

Utlåners ansvar diskuteres

De siste årene har man i økende grad begynt å diskutere hva slags ansvar utlåner har dersom et prosjekt går skeis. Utlåners ansvar, eller kreditoransvar, har ikke slått skikkelig rot i internasjonal gjeldsslettepolitikk, men har så smått blitt mer og mer tatt på alvor. Da gjelda fra "Skipseksportkampanjen" ble

slettet var en av begrunnelsene at Norge tok på seg et "kreditoransvar". Med dette erkjente Norge at ikke hele ansvaret lå på mottakerlandene, og tok den finansielle konsekvensen av det.

Også i Verdensbanken og i andre internasjonale fora har man så smått begynt å diskutere utlåners ansvar. Men så langt har dette ikke munnet ut i bindende og effektive retningslinjer.

Eurodad har i sitt "Charter on responsible financing" foreslått regler for ansvarlig utlån som stiller konkrete spesifikke krav til alle lån rike land gir til fattige land. Disse reglene bør implementeres i retningslinjene til all norsk utlånsvirksomhet. Også lånene som gis gjennom GIEK-garantier. Reglene stiller strenge krav til åpenhet om og ryddighet rundt inngåelse av kontrakter – både i låntakerlandet og utlånerlandet. Den stiller også krav til respekt for menneskerettigheter, demokrati og andre grunnleggende etiske prinsipper.

GIEK må ansvarliggjøres

Det bør finnes regler mot uansvarlig långivning. Eurodad har kommet med et godt forslag til regler. Nå gjenstår det bare å implementere reglene i GIEKs og alle andre norske og internasjonale utlåneres praksis. Selv om GIEKs hovedmål er å fremme norsk næringslivs investeringer i utlandet, kan ikke virksomheten bryte prinsippene om ansvarlig utlån.

Rio Chone var et av skipene som ble eksportert under skipseksportkampanjen. I dag er gjelden slettet, men det trengs et regelverk for ansvarlig finansiering for å unngå lignende tabber i fremtiden.

STATENS PENSJONSFOND, EN UAM

Tekst: Ingrid Harvold Kvangraven

Til tross for Solheims uttalelser om kreditors medansvar i forbindelse med slettingen av gjelden etter skips-eksportkampanjen i 2006, har ikke Statens Pensjonsfond – Utland (SPU) noen retningslinjer for å sikre ansvarlig långiving. Gjennom SPU mottar land som USA, Israel, Russland, Qatar, Venezuela og Kina lån fra Norge. Ingen spørsmål stilles om hva disse pengene brukes til. Er dette ansvarlig långiving?

Oljefondet som kreditor

SPU, eller Oljefondet, forvaltes av Norges Bank Investment Management (NBIM) på

vegne av Finansdepartementet. Formålet med fondet er å spare for finansiering av folketrygdens pensjonsutgifter, og å sikre ”langsigtede hensyn ved anvendelse av statens petroleumsinntekter”.¹ De siste ti årene har Oljefondet vokst til 2000 milliarder kroner, en sum som tilsvarer Norges BNP.² Fondet anses i dag for å være verdens nest største statlige investeringsfond, etter Abu Dhabi’s Investeringsråd i De forente arabiske emirater.³ I tillegg til aksjer og selskapsobligasjoner, er Oljefondet investert i statsobligasjoner. En obligasjon er et lånebrev, noe som gjør SPU til en kreditor overfor stater over hele verden.

Retningslinjer

I 2004 vedtok Stortinget etiske retningslinjer for forvaltning av oljefondet.⁴ I disse retningslinjene ble det konstatert at fondet ikke skal investere i selskaper som ”utgjør en uakseptabel risiko for at fondet medvirker til uetiske handlinger eller unnlater som for eksempel krenkelser av grunnleggende humanitære prinsipper, grove krenkelser av menneskerettighetene, grov korrupsjon eller alvorlige miljøødeleggelser”.⁵ Retningslinjer for hvilke stater man kan gi lån til er

imidlertid så og si fraværende. Per i dag er den eneste begrensningen på Oljefondets statsobligasjoner at det ikke skal investeres i Burma. 7. mars i år ble det bestemt at SPU skulle øke investeringene i Kina med en milliard norske kroner.⁶

”Vi ser det som svært viktig å beholde den brede politiske og folkelige oppslutningen om forvaltningen av Statens Pensjonsfond – Utland i dag” sa finansminister Kristin Halvorsen på konferansen ”Investering for Framtida” i januar.⁷ Denne konferansen markerte startpunktet for evalueringen av SPU’s etiske retningslinjer, som vil presenteres i en melding til Stortinget våren 2009. I evalueringsprosessen skal man undersøke om retningslinjene som i dag foreligger fungerer etter hensikten, og alternativer til dagens retningslinjer skal diskuteres.

Alternativer til dagens praksis

Det finnes foreslåtte alternativer som er radikalt annerledes enn måten Oljefondet i dag forvaltes på. I en artikkel i Ny Tid skriver Kåre Bilden at et minimumskrav burde være å utforme et regelverk som hindrer at Oljefondet investerer i land som

Norske oljepenger lånes ut gjennom kjøp av statsobligasjoner, uten at det tas tilstrekkelige etiske vurderinger

ANSVARLIG KREDITOR?

ifølge FN bryter folkeretten.⁸ Andre, som Christoffer Klyve fra Utviklingsfondet, går lengre. Klyve mener det eneste rettferdige ville være om Norge brukte hele Oljefondet til å bekjempe fattigdom og beskytte miljøet.⁹ Han ser imidlertid at det nok er mer realistisk å for eksempel sette av 20 % av Oljefondet til lån til fattige land. Dette ble faktisk også foreslått av Bondevik I regjeringen på 1990-tallet, men har ikke blitt tatt opp igjen siden.¹⁰ Et annet alternativ er å trekke seg ut av alle land og slutte å investere i statsobligasjoner.

Riktig å blande etikk og butikk?

Henrik Syse, tidligere leder for NBIM, uttalte i november 2007 at "vårt mandat som finansforvalter ikke er å utrydde fattigdommen i Afrika, men å forvalte penger slik at de gir høyest mulig avkastning".¹¹ Slike utsagn står stikk i strid med den typen etiske retningslinjer mange i Norge i dag vil ha. Samtidig som det er sentralt å maksimere avkastningen på fondet, må man bestemme seg for hvilke type virksomheter man vil tjene penger på.

Også Loe Grünfeld stiller seg kritisk til sammenblanding av finansielle og politiske motiver i forvaltningen av statlige fond, og utrykker frykt for at Oljefondet kan få stempel som politisk instrument.¹² Finansminister Halvorsen mener imidlertid at fondet med ordentlige etiske retningslinjer stiller som godt eksempel for andre fond av samme type. Hun skriver i et innlegg i Aftenposten at det har blitt økt oppslutning selv i internasjonale fora om at "etikk og butikk

må forenes". Videre skriver hun at alle store investorer har økonomisk interesse av en "bærekraftig sosial og økologisk utvikling".¹³ Debatten mellom Grünfeld og Halvorsen viser at det kan være komplisert å drive utenrikspolitikk gjennom finansmarkedet, men at noen ansvarlighetskriterier er både ønskelig og mulig.

Finansminister Kristin Halvorsen mener etikk og butikk kan forenes

Når en stat trekker seg ut av en annen vil dette bli en utenrikspolitisk handling, en slags mild form for boikott. Noen vil derfor hevde at det er langt bedre å da ha en positiv liste med land man vil investere i, enn en svarte-

liste med land man vil unngå å investere i. En positiv liste vil imidlertid også kunne bli utenrikspolitisk problematisk ettersom en stat vil kunne reagere negativt på å bli tatt av den positive listen. Spørsmålet da blir om det er mulig å opprettholde diplomatiske forhold med et land selv om man ikke vil investere i landets statsobligasjoner. Her kan man trekke en parallell til det at den norske staten har kriterier for hvem den kan selge våpen til, noe som ikke har ført til brudd på diplomatiske forbindelser. Ved å trekke seg helt ut av andre land er Norge imidlertid sikret mot at oljeformuen investeres i operasjoner man ikke vil støtte, samtidig som man ikke risikerer å ødelegge diplomatiske relasjoner til land gjennom selektiv investering i statsobligasjoner.

Ansvarlig finansiering

Om den norske regjeringen skal leve opp til Solheims uttalelser om kreditors medansvar i 2006, burde ansvarlighetskriterier legges til grunn også for statsobligasjoner. Én mulighet kan være å se til Eurodads charter for ansvarlig finansiering. Charakteret skal bidra til rettferdighet og forutsigbarhet for lånere og låntakere, samt å beskytte borgerne og miljøet i låntakerland.¹⁶ Det er tydelig at dagens etiske retningslinjer ikke er tilstrekkelig for den typen medansvar Solheim og SLUG fremmer. Det er derfor essensielt at regjeringen tar opp statsobligasjoner som et viktig tema i den pågående evalueringen av SPU's etiske retningslinjer.

1 - www.regjeringen.no/nb/dep/fin/tema/Statens_pensjonsfond.html?id=1441

2 - www.rorg.no/Aktuelt/Revisjon_av_oljefondsetikken/index.html

3 - <http://www.rorg.no/Artikler/1767.html>

4 - www.rorg.no/Aktuelt/Revisjon_av_oljefondsetikken/index.html

5 - <http://www.regjeringen.no/nb/sub/Styrer-rad-utvalg/etikkradet/Etiske-retningslinjer.html?id=425277>

6 - www.nytid.no/arkiv/artikler/20080314/oker_omstridte_investeringer/

7 - <http://www.regjeringen.no/nb/dep/fin/pressesenter/pressemeldinger/2008/Etikkonferansen---Norge-velger-a-vare-en.html?id=496731>

8 - www.nytid.no/arkiv/artikler/20080314/oker_omstridte_investeringer/

9 - http://www.nytid.no/arkiv/artikler/20071206/lag_en_ny_bank/

10 - <http://www.dagbladet.no/kultur/2008/01/16/523965.html>

11 - http://www.nytid.no/arkiv/artikler/20071206/lag_en_ny_bank/

12 - <http://www.aftenposten.no/mening/debatt/article2188503.ece>

13 - <http://www.aftenposten.no/mening/debatt/article2197910.ece>

14 - <http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/Pressesenter/pressemeldinger/2006/Sletting-av-gjeld-fra-den-norske-skipsek-sportkampanjen-.html?id=272157>

15 - http://www.eurodad.org/uploadedFiles/Whats_New/Reports/Responsible_Financing_Charter_report.pdf

16 - http://www.eurodad.org/uploadedFiles/Whats_New/Reports/Responsible_Financing_Charter_report.pdf

KINA I AFRIKA

Tekst: Martine Dahle Huse

Kinas fremferd på det afrikanske kontinentet illustrerer behovet for internasjonale retningslinjer for långivning. Det kommer frem i rapporten *China in Africa: Lending, policy space and governance*, som SLUG har laget i samarbeid med Fellesrådet for Afrika.

Kinesiske våpen på vei til Zimbabwe

I april i år seilte det kinesiske skipet An Yue Jiang rundt kysten av hele det sørlige Afrika på jakt etter en havn. Skipet var lastet med våpen bestilt av Mugabe i Zimbabwe kort tid etter valget 29. mars, der han med all sannsynlighet mistet den siste rest av legitimitet som statsoverhode i Zimbabwe. Nyhetene om våpenlasten som var på vei fra Kina, ble ikke godt mottatt i det sørlige Afrika. Ikke et

eneste land med grenser til Zimbabwe ville la skipet losse i deres havner.

Hva har så dette med ansvarlig långivning å gjøre? Jo, våpenlasten var bestilt av et vaklende statsoverhode med etter hvert store diktatoriske tendenser og med et heidundrende økonomisk underskudd og tidens inflasjon på samvittigheten. Det er svært sannsynlig at disse våpnene var bestilt på krita. Det er heller ikke usannsynlig at våpnene skulle brukes til å undertrykke opposisjonen i landet.

Illegitim gjeld opparbeides

Det er ikke alltid en enkel sak å avgjøre hva som kan defineres som illegitim gjeld, men noen tilfeller av avtaler er helt klart ikke til fordel for befolkningen. Den kinesiske våpenlasten på vei til Mugabe er bare ett dagsaktuelt eksempel. Når Kina med all sannsynlighet selger våpen til Zimbabwe på krita, bidrar til de ikke bare til at gjeldsbyrden øker, men til at det opparbeides ny illegitim gjeld.

Kina har de siste 20 årene hatt en formidabel økonomisk vekst som gjør at de i dag er i stand til å investere tungt ikke bare i Afrika, men globalt. Kineserne har mulighet til stille med friske midler som mange steder i Afrika er kjærkomne, men som lett kan brukes på formål som ikke gagnar befolkningen i land med svakt styresett. Derfor haster det å få på plass retningslinjer for ansvarlig långivning. Dette var konklusjonen fra rapporten til

SLUG og Fellesrådet for Afrika, som ble lansert i januar.

Utilstrekkelige retningslinjer

De eksisterende retningslinjene som skal sikre at utviklingsland ikke opparbeider seg ny og u håndterbar gjeld, tar ikke tilstrekkelig hensyn til åpenhet, menneskerettigheter og deltakelse i lånopptaksprosessene.

Dersom et internasjonalt regelverk for ansvarlig långivning hadde vært på plass, ville dette sendt et sterkt signal til dagens uansvarlige utlånere om at de i fremtiden ikke vil få pengene tilbake. I vårt eksempel ville Kina vært oppmerksom på at Mugabes kjøp av våpen på krita antakelig ville bli stemplet som illegitim i en uavhengig gjeldsdomstol og dermed kunne en nyvalgt demokratisk regjering i Zimbabwe med loven i hånd, nekte å betale tilbake denne gjelden til Kina.

Erfaringer fra Zambia

I rapporten har vi sett spesielt på Kina som långiver i Zambia. Kinas økende etterspørsel etter kobber, Zambias største eksportvare, har gitt den zambiske økonomien et reelt boost de siste årene. Kina finansierte på 70-tallet byggingen av TAZARA jernbanen som binder det zambiske "kobberbeltet", regionen Copperbelt der kobber utvinnes, med kysten i Tanzania. Jernbanen ble bygget på et tidspunkt da Zambia var omringet av apartheid og hadde store problemer med å

Kinesiske produkter gir Zambiske kjøpmenn knallhard konkurranse

nå kysten. Dette fremheves av mange zambiere som eksempel på hvordan Kina tidligere har kommet Zambia til unnsetning, og mange har store forventninger til kinesiske investeringer i landet.

Likevel er mange zambiske organisasjoner frustrerte over kinesernes framferd. Det rapporteres om uverdige forhold i gruver eid av kinesiske selskap som gambler med sikkerheten til arbeiderne og blåser i miljøstandarder. I tillegg har kinesiske forretningsfolk gitt lokale kjøpmenn knallhard konkurranse, og dette har ført til betydelige protester i storbyene.

Lite åpenhet

Når det gjelder långivning er det mest grunnleggende problemet mangelen på åpenhet rundt avtaler mellom kinesiske og zambiske myndigheter. Avtaler blir inngått

på høyeste politiske nivå, mellom statsledere, og verken parlamentarikere, sivilsamfunnsaktører eller presse har mulighet for å stille spørsmål ved avtalene som inngås. Dermed er det ikke mulig å vite nøyaktig hva slags betingelser som er knyttet til kinesiske lån. Offisielt følger Kina et "ikke-innblandingsprinsipp" og stiller ikke andre krav til låntakerland enn støtte for prinsippet om at Taiwan er en del av Kina.

Som vi så i eksemplet med våpentransporten til Zimbabwe, stiller heller ikke Kina høye krav om ansvarlighet fra afrikanske ledere. Det viser det seg at de aller fleste lån fra Kina går til land som har naturressurser som olje eller mineraler og metaller. De største lånene som gis går til land som kan stille med denne typen sikkerhet i form av attraktive råvarer for kineserne. Oljeprodusentene Angola og Sudan er blant de største mot-takerne av kinesiske lån. I Sudan foregår et

folkemord og i Angola regner man med at store inntekter fra oljeutvinning forsvinner inn i et sort hull av korrupsjon.

Behov for internasjonale standarder

En internasjonal standard for ansvarlig långivning er et forsøk på å ta et oppgjør med fortiden, sette positive standarder for framtida og å signalisere til låntakere og långivere at å bidra til framtidige tilfeller av illegitim gjeld ikke er akseptabelt. Uansvarlige statsledere vil måtte svare for seg i en uavhengig rettsal, og uansvarlige långivere vil ikke kunne kreve inn fordringene.

Utfordringen ligger i å få alle, inkludert Kina, med på laget, for at en universelt akseptert standard kan sørge for at långivning i framtida foregår på ansvarlig vis.

Kinas Afrika-strategi for 2006-2009 setter blant annet følgende mål:

- Doble bistand fra 2006-nivå
- Gi 3 milliarder USD i lån
- Gi 2 milliarder USD i eksportkreditt
- Opprette et Kina-Afrika fond på 5 milliarder USD, som kan bistå kinesiske bedrifter i afrikanske land
- Opprette 10 landbruksteknologiske sentre og bygge 30 sykehus og 100 skoler
- Doble antallet studentstipender til afrikanske studenter som vil studere i Kina

Kilde: China in Africa: Lending, policy space and governance. Rapport laget av SLUG og Fellesrådet for Afrika 2008

- JEG KAN IKKE GARANTERE AT DET IKKE FINNES ILLEGITIM GJELD

Tekst: Line Madsen Simenstad

Det sier utviklingsminister Erik Solheim, og oppfordrer til gjennomgang av Norges fordringer. I SLUGs e-post intervju møter vi en minister som ikke er redd for å bruke begrepet illegitim gjeld og skulle ønske verden gikk lengre i å følge Norges eksempel.

Soria Moria-erklæringen sier at "Norge skal innta en enda mer offensiv holdning i det internasjonale arbeidet med å lette fattige lands gjeldsbyrder". Hva gjør Norge konkret for å oppfylle dette i dag?

- Norge var allerede blant verdens mest progressive kreditorer for Soria Moria. Ordlyden i vår politiske plattform fra 2005 er derfor ambisiøs.

Jeg er fornøyd med det vi har fått til de siste to og et halvt årene. I dag jobber vi konkret for å avlive gribbefond, stoppe illegitim gjeld og slette misligholdt gjeld til de fattigste landene og lage retningslinjer for ansvarlig utlån i OECD, Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling.

I 2006 tok Norge et historisk skritt, da det ble bestemt å slette gjelden etter skipseksportkampanjen. Hvordan har Norge fulgt dette opp i internasjonale fora?

- Skipseksportkampanjen ble ikke uventet møtt med stor motstand, men vi mente tiden var moden. Nå er det viktig at dette modnes hos andre. Italia er blant de som har brukt oss som eksempel, da de i fjor forklarte sin gjeldsslette til en liten øystat med at de gjorde som Norge, men uten all publisiteten. Vi presenterte og diskuterte dette på FNs konferanse for handel og

utvikling (UNCTAD) i fjor, og følger det opp i samarbeidet om illegitim gjeld med Verdensbanken. Vi har også markert oss i opptakten til møtet om finansiering for utvikling.

Er du fornøyd med resultatene av Norges arbeid internasjonalt på illegitim gjeld?

- Jeg skulle definitivt ønske resten av verden gikk lenger i å følge Norge. Illegimitetsdebatten er sensitiv og vanskelig, og det er avgjørende å få andre land med. Det er viktig å finne balansen mellom handling og ord, mellom å snakke og å lytte. Vi har lagt fram vår sak og vi har gjort konkrete ting som skipseksportkampanjen og studier om illegitim gjeld. Det er grenser for hvor langt vi bør gå i å slå oss på brystet for det virker mot sin hensikt. Andre må også dra lasset; frivillige organisasjoner i andre land enn Norge må si sin mening.

Ved slettingen av skipseksportgjelden understreket du at Norge har et politisk - ikke et rettslig - ansvar som kreditor. I internasjonale lånetvister finnes ingen upartiske meklingsinstanser for reforhandling eller sletting av gjeld. Det gjør at gjeldstyngede land i praksis er avhengig av godvilje fra sine kreditorer for å få slettet gjeld som i mange tilfeller er det vi ville karakterisert som illegitim. Mange mener derfor at det er nødvendig med et rettslig rammeverk av lover og institusjoner for å gjøre gjeldsslette mindre vilkårlig og mer rettferdig. Hva er regjeringens holdning til å utarbeide et slikt rammeverk?

- Regjeringen er positiv til et slikt rammeverk. I vår politiske plattform er jo nettopp opprettelse av en domstol som må bygge på et slikt rammeverk det vi arbeider mot.

Er det rom for noe slikt i FN?

- Finansiering for utvikling-prosessen er den første prøvesteinen på om det er rom for dette i FN. I opptakten til gjennomgangen på toppmøtet i Doha har Norge kommet med et innspill som peker på behovet for å vurdere nye mekanismer for sletting, inkludert en tvistedomstol.

SLUG mener at Norge bør presse på for å opprette en arbeidsgruppe på

illegitim gjeld i FN. Hvordan stiller du deg til det?

- Det stiller jeg meg positiv til. Vi leder en lignende gruppe på ulovlig kapitalflukt. Det er derimot viktig å ha støtte utenfor "menigheten" for at FN oppretter en slik gruppe. Finansiering for utvikling-møtet senere i år er en prøvestein på om det er noen interesse.

Den norskfinansierte Verdensbankstudien om illegitim gjeld konkluderer med at verken illegitim eller odios gjeld er begreper som kan anvendes i internasjonal rett. FN-studien som også kom ut i fjor konkluderer med at odios gjeld har blitt brukt og kan brukes som begrunnelse for gjeldsslette, men er også tvilende til begrepet illegitim gjeld. Hvordan forholder Norge seg til disse to studiene?

- Studiene brukes for å ta opp temaet i internasjonale sammenhenger. Vi mener det er viktig at det FN og Verdensbanken skrev studiene. Det er ikke overraskende at de kom til et noe forskjellig resultat.

Eurodad har utgitt et charter for ansvarlig finansiering. Charteret er et forslag til bindende standarder for lånekontrakter og er ment å gjelde både låntakere, offentlige og private utlånere og institusjoner. Det vil sikre rettferdige kontraktsbetingelser, åpenhet, respekt for menneskerettigheter og miljø samt rettferdig og effektiv løsning på eventuelle konflikter. Dette charteret er en helt konkret mulighet til å spre budskapet om kreditoransvarlighet, noe Norge snakket varmt om etter slettingen av skipseksportgjelden. Vil Norge være villig til å stille seg bak Eurodads charter for ansvarlig finansiering og fronte dette ovenfor andre långivere og låntakere?

- Norge var med å lage og fronte OECDs retningslinjer for det samme i fjor. De ble vedtatt i februar i år. Jeg synes det er bra at de lager sitt eget charter. Vi skal møte Eurodad neste måned for å høre mer om charteret.

Det er viktig å arbeide for en rettferdig behandling av gammel gjeld, men det er i arbeidet med å sikre en ansvarlig långiving i framtiden at vi hindrer en ny gjeldskrise.

OECDs retningslinjer er historiske, men det er godt mulig at det må sterkere lut til for å hindre en ny gjeldskrise. Det er ikke minst viktig at nye, store långivere må inkluderes i arbeidet om ansvarlig långiving.

Det forestående toppmøtet om Finansiering for Utvikling er en annen konkret mulighet. Hvordan vil Norge benytte toppmøtet om Finansiering for utvikling til å fremme prinsippet om kreditorer også må kunne holdes til ansvar i låneprosesser?

- Norge vil gjøre nettopp det. I vårt innlegg i møtet om gjeld i april ga vi vårt innspill. Innspillet fra Norge vil måtte forsvares og argumenteres for i det videre arbeidet. Norge har en spesiell rolle i Doha. Det kan sees på som både en fordel og en ulempe. Til slutt i prosessen er vår rolle å få konsensus. Det blir utfordrende.

For å kunne snakke om ansvarlig utlån i internasjonale fora er det et poeng å vite at ens egen utlånshistorie er i tråd med de prinsippene man jobber for. Er det aktuelt for regjeringen å sette i gang en revisjon av Norges utestående gjeld for å kartlegge hvor

gjelden kommer fra og om det er lån som burde tilbakebetales?

- Det ser jeg ikke bort fra. I første omgang vil jeg oppfordre alle som ønsker det til å undersøke Norges fordringer. Våre lån til de fattigste landene er i dag begrenset til en håndfull land og de reduseres for hvert år.

Kan du garantere at GIEKs utlånsvirksomhet i dag er ansvarlig og at det ikke finnes mer illegitim gjeld?

- Samarbeid mellom utviklingssiden og eksportfinansieringssiden i alle långiverland er svært viktig for å hindre nye gjeldskriser. Jeg er fornøyd med at det var Nærings- og handelsdepartementet og GIEK som arbeidet sammen med fire andre OECD-land for å vedta retningslinjer for ansvarlig långiving i OECD. Jeg kan selvfølgelig ikke garantere at det ikke finnes illegitim gjeld. Det jeg kan garantere at vi har en tett dialog med GIEK om en overordnet utlånspolitikk og jeg kan garantere at denne dialogen vil fortsette.

Det arbeides i år med de etiske retningslinjene for Statens Pensjonsfond – Utland. SPU kjøper blant annet statsobligasjoner, noe som egentlig

er å låne penger til andre stater. SPU har statsobligasjoner for 75 milliarder kroner, men gjør ingen etiske vurderinger i forvaltningen av disse. Ansvar for SPU ligger under Finansdepartementet, men politikken som føres vil kunne ha stor påvirkning på utviklingsland. Synes du det er greit at Burma er det eneste landet SPU ikke kan låne penger til? Hvis ikke, hva vil du konkret gjøre for at regelverket skal endres?

- Lengden på listen kan alltid diskuteres. Det norske virkemiddelapparatet må være helhetlig. Vi skal derimot huske at kjøp eller ikke kjøp av statsobligasjoner har en utenrikspolitisk dimensjon langt større enn investeringer i aksjer eller obligasjoner fra private selskap. Vedtak om ikke å investere i enkelte lands statsobligasjoner gjelder derfor i første rekke land der det er vedtatt FN-sanksjoner, og land som er omfattet av andre særlige internasjonale tiltak som Norge har sluttet opp om.

FOTO: BJØRN H. STUEDAL

ANBEFALTE BØKER OM GJELD

Tekst: Gina Ekholt

Globalisering som virker Joseph Stiglitz Pax 2008 Oversatt til norsk av Dag Biseth

Joseph Stiglitz har tatt utfordringene han presenterer i *Globalization and Its Discontents* på strak arm. I den kritikerroste boken *Making Globalization Work*, som nå kommer på norsk under tittelen "Globalisering som virker", blir vi ikke bare introdusert for manglene ved globaliseringen – Stiglitz presenterer også en rekke løsninger.

De første to kapitlene gir en introduksjon til finanskrisene Stiglitz ser som en konsekvens av økende globalisering og feilslåtte utviklingsprogrammer. Kapitteltitlene *En annen verden er mulig* og *Løftet om utvikling* gir også et inntrykk av fremtidstro og optimisme. Stiglitz anbefaler at rike land må bidra til å styrke

demokratiet gjennom to kanaler. Først og fremst å ikke selv undergrave demokratiet gjennom betingelser for nye lån og gjeldslette. For det andre mener han at vestlige land ikke må bidra til korrupsjon ved å gjemme og hemmeligholde penger sendt fra land i Sør, og på den måten skape et miljø for kapitalflukt. Boken dekker mange tema og omfatter globale utfordringer; fra rettferdig handel og ressursforbannelser til patenter og flernasjonale selskapers rolle i utvikling.

Det er spesielt i kapittelet om utviklingslandenes gjeldsbyrder Stiglitz setter fingeren på verdens urettferdigheter. Her kritiserer han de internasjonale finansinstitusjonene for å ha bidratt til en bakvendt pengestrøm: fattige land sender nesten dobbelt så mye i gjeldsnedbetalinger til rike land enn hva de mottar i bistand. Også her har Stiglitz en klar oppfordring til rike land: ikke lån ut penger til land som ikke kan betale tilbake. Når lånene kommer med høye renter og klare betingelser er det opplagt at utlåneren vet at lånerlandet vil ha problemer med å betale tilbake.

Den andre oppfordringen fra Stiglitz er at Vesten må være mer åpen for å gi bevilgninger i stedet for lån. Rådene fra Nobelprisvinneren i økonomi er allikevel ikke særlig revolusjonerende: oppfordringen om at gjeldslette må skje utenom bistandsbudsjettet har lenge vært et krav fra det internasjonale gjeldslettesamfunnet. Selv om Stiglitz selv har tatt et oppgjør med de internasjonale finansinstitusjonene er han fortsatt en respektert mann og kan kanskje ha en viss innflytelse på de høye herrer i Washington. Hvis ikke – spør Stiglitz – vil verden oppleve en global katastrofe. Spørsmålet er bare om verden vil ta rådene til følge før det er for sent.

Kicking Away the Ladder: Development Strategy in Historical Perspective Ha-Joon Chang Anthem Press 2003

Bokens tittelen gir et klart bilde av Changs budskap: rike land har klatret opp velferdstigen for så å sparke den vekk. Utviklede land ønsker ikke at utviklingsland skal adoptere de samme strategiene de selv har tjent på. Chang hevder dette er motivet bak de internasjonale finansinstitusjonenes – etter hvert feilslåtte – utviklingsprogrammer. Boken er et friskt innslag i utviklingsdebatten og sier klart og tydelig fra om saker andre radikale akademikere har pakket pent inn: det er egeninteresser som råder i dagens utviklingsstrategier. Ekspertene i utviklede land gir råd til utviklingsland som de ikke selv har fulgt. Poenget for Chang er å dokumentere hva det internasjonale sivilsamfunn har påpekt i lang tid: utviklede land har opplevd økonomisk vekst fordi staten har lagt retningslinjer for industrialiseringen. Nå vil de at utviklingsland skal benytte en annen strategi, nemlig å åpne opp landegrensene for importvarer og privatisere statlige selskaper for å gi rom for (utenlandske) private aktører. Chang innrømmer at det å "sparke vekk stigen" kan være et utfall av rådgivernes manglende informasjon om utviklingsstrategier i eget og andre land, men han argumenterer likevel for at profittsøken spiller en stor rolle for rike land i utformingen av andre lands fattigdomsstrategier. *Kicking Away the Ladder* har helt klart et konspirasjonsteoretisk preg. Konspirasjon eller ikke, fakta viser at på tross av 40 år med bistand og råd fra utviklede land har ulikhetene økt i mellom land og innad i land. Skal vi tro Chang er verdens goder skjævt fordelt på grunn av heller enn på tross av de vestlig influerte fattigdomsprogrammene.

Tekst og Foto: Andreas Viken Førster

I Jubilee Debt Campaign sin rapport "Unfinished Business: 10 years of drop the debt" presenteres tall på u-landsgjelden som er ubegripelig store. U-landenes totale gjeld anslås til \$2742 milliarder. Er folk på gata klar over dette?

Jostein Pedersen

Huy Dang Tran

Stefan Skår

Student i statsvitenskap ved UiO

1. Skal jeg tippe? Rundt \$2300 milliarder.
2. Når du fremstiller det sånn blir det litt enkelt. Ikke all gjeld er illegitim. Det er klart at størrelsesforholdene er skremmende, og deler av gjelda må selvfølgelig slettes. Men hvis \$2700 milliarder slettes over natta så blir det krise.
3. Norge er verdens rikeste land, og bør slette den gjelda vi skyldes. Vi bør gå foran og vise vei. I tillegg bør vi fjerne tollbarrierer og øke bistandsmidler, spesielt til landbruk.

Enkeltemnestudent ved UiO

1. Det er nok ganske store tall. Men så har den vel minsket en del de siste årene og. Jeg tar i og sier \$2200 milliarder.
2. Jeg syns det høres vanskelig ut. Det er så enormt mye gjeld å forholde seg til. Hvordan skal man jobbe for å bli kvitt det når det er så enorme beløp? Det må være helt sinnssykt vanskelig.
3. Hvis Norge fortsetter med utlån må vi også gi u-land tilgang til våre markeder for å selge sine varer på like premisser med norske leverandører. Dessuten hører jeg lite om gjeldsslette i media.

Enkeltemnestudent ved UiO

1. Nå må jeg tenke. Den er nok mye større enn man tror. Jeg vil ikke tippe for mye heller, for da virker det som jeg tror ting er så ille. Si \$500 milliarder, nei, \$1500 milliarder sier jeg.
2. Ganske ledende spørsmål... Man må være ganske blåøyd for å synes at det er greit. Det er et misforhold som det burde vært gjort noe med for lenge siden. Tallene er så store at man ikke helt klarer å forholde seg til dem.
3. Det er forferdelig komplekst hva man kan gjøre med det. Kravene som stilles av utlånere om tilgang til markeder osv. gir en gjeldsspiral som aldri tar slutt. Man må kutte lån og renter, men jeg ser ikke hvordan det skal skje. Internasjonale maktthavere har for sterke interesser.

Spørsmål:

1. Hvor stor tror du utviklingslandenes totale gjeld er?
2. I 2005 brukte utviklingsland ca. \$500 milliarder for å betjene sine lån, mens offisiell bistand til alle utviklingsland var \$100 milliarder. Hva syns du om det?
3. Hva syns du Norge bør gjøre for å redusere u-landsgjelda?

SLUG

SLUG har opprettet støtte-medlemskap!

Har du lyst til å bidra i kampen for gjeldsslette? Da kan du bli støtte-medlem i SLUG! Støtte-medlemskapet er beregnet på alle som støtter SLUGs krav og er et tilbud til alle som vil bidra til gjeldsslette.

Støtte-medlemskapet koster kr 200,- i året. Kontingenten inkluderer abonnement på Gjeldsbrevet samt elektronisk nyhetsbrev med månedlige oppdateringer på gjeldspolitikken og SLUGs arbeid.

For å bli støtte-medlem kan du sende oss en e-post eller fylle ut slippen under. Kontakt oss på slug@slettgjelda.no hvis du har spørsmål.

NAVN

ADRESSE

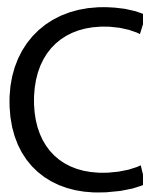
TELEFON

FØDSELSDATO

E-POST

SLUG
c/o Kirkens Nødhjelp
PB 7100 St. Olavs Plass
0130 OSLO

RETUR

SLUG c/o Kirkens Nødhjelp

PB 7100 St. Olavs Plass

0130 OSLO

Ballonger med påskriften "Wipe out illegitimate debt", fra kampanje i Oslo i forbindelse med G8 møtet i Tyskland i fjor sommer

Organisasjonene bak Slett U-landsgjelda

Alternativt nettverk, Arbeidernes Ungdomsfylking, ATTAC, Caritas Norge, Changemaker, De Grønne, Delta Internasjonalt, Diakonhjemmets Internasjonale Senter, Det Norske Misjonsselskap, Det Norske Misjonsselskaps Ungdom, Elfenbenskystenforeningen, Europeisk Ungdom, Fellesrådet for Afrika, Foreningen for internasjonale vann- og skogstudier (FIVAS), FORUT, Framtiden i våre hender, Frikirkenes globale informasjon, Internasjonal kvinneliga for fred og frihet, Kirkens Nødhjelp, KRFU, Kvekerne, Kvinnefronten, Latin-Amerikagruppene, Den norske kirke, Natur og ungdom, Networkers South-North, Norges fredslag, Norges KFUK/KFUM, Norges kristelige studentforbund, Norges naturvernforbund, Norges sykepleierforbund, Norges unge katolikker, Norsk Folkehjelp, Norsk misjonsråds bistandsnemnd, Norsk målungdom, Norsk studentunion, Norsk sykepleierforbund, Norske katolikkers kvinneforbund, Operasjon Dagsverk, PRESS, Psykologer for fred, Redd Barna, Ressursforeningen, Rød ungdom, SAIH, Senterungdommen, SOS rasisme, Sosialistisk opplysningsforbund, Sosialistisk ungdom, Spire, Strømmestiftelsen, TenDenS, U-landsforeningen Svalene, Unge Venstre, Utdanningsforbundet, Utviklingsfondet, Venner av Uganda, World View Rights